

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Rundskriv

Finanstilsynets kontroll med finansiell rapportering i 2015

RUNDSKRIV:

12/2015

DATO:

19.11.2015

RUNDSKRIVET GJELDER FOR:

Utstedere på Oslo Børs og Oslo Axess
og som har Norge som hjemstat

FINANSTILSYNET

Postboks 1187 Sentrum

0107 Oslo

1 Innledning

Finanstilsynet fører kontroll med den finansielle rapporteringen til foretak som er, eller søkes notert på Oslo Børs eller Oslo Axess. Regler om kontrollen er gitt i verdipapirhandeloven med forskrift.

Rundskrivet omhandler enkelte regnskapsmessige forhold som har blitt vurdert av Finanstilsynet i 2015, herunder:

- Fastrenteutlån til virkelig verdi
- Sikringsfondsavgiften for banker
- Opplysninger om fortsatt drift
- Faktisk kontroll
- Balanseført verdi av en kontantgenererende enhet
- Avviklet virksomhet og konserninterne transaksjoner
- Tematilsyn for oppdrettsforetak

Finanstilsynets avsluttende brev i slike kontrollsaker blir offentliggjort på Finanstilsynets nettsted.

I tillegg omhandler rundskrivet prioriterte områder i kontrollen av årsregnskapet for 2015.

2 Fastrenteutlån til virkelig verdi

Ved utstedelse av fastrenteutlån inngår finansinstitusjoner jevnlig rentebytteavtaler. Etter reglene i IFRS er en rentebytteavtale et derivat som skal regnskapsføres til virkelig verdi. For å unngå regnskapsmessig misforhold ("accounting mismatch"), velger ofte norske finansinstitusjoner å regnskapsføre fastrenteutlånene til virkelig verdi ("fair value option").

Etter IFRS 13 *Måling av virkelig verdi* er virkelig verdi den prisen som ville blitt oppnådd ved salg av en eiendel i en velordnet transaksjon mellom markedsdeltakere på måletidspunktet (utgangspris). Utstedelse av fastrenteutlån til privatpersoner (detaljmarkedet) er i Norge et marked med mange tilbydere, en betydelig konkurranse og offentlig tilgjengelig informasjon om aktørenes utlånsrenter, jf. nettstedet finansportalen.no og bankenes prislister. Det eksisterer derimot ikke et annenhåndsmarked (forhandlermarked) for omsetning av allerede etablerte fastrenteutlån.

Når allerede inngåtte fastrenteutlån skal verdsettes til virkelig verdi, finnes det derfor ingen direkte observerbare priser for disse eiendelene. I fravær av en observerbar utgangspris på fastrenteutlån, må verdien estimeres ved hjelp av en verdsettingsmetode, som er egnet ut fra omstendighetene og som maksimerer bruken av relevante observerbare inndata, jf. IFRS 13.61. Etter IFRS 13.22 skal det ved utarbeidelse av forutsetninger i en virkelig verdi-beregning, benyttes forutsetninger som markedsdeltakere ville ha lagt til grunn når de prissetter eiendelen. En potensiell kjøper av allerede etablerte fastrenteutlån i Norge vil være andre finansinstitusjoner med konsesjon til å drive utlånsvirksomhet etter finansieringsvirksomhetsloven, og som selv er tilbydere av fastrenteutlån i detaljmarkedet.

Disse institusjonene har valget mellom å kjøpe et eksisterende utlån eller å etablere et nytt utlån direkte med låntaker.

Det er det enkelte utlån som er regneenheten ("unit of account") og som skal verdsettes, jf. IFRS 13.14 og IAS 39.43. Virkelig verdi fastsettes vanligvis ved å neddiskontere utlånets fremtidige kontraktsmessige kontantstrømmer med en diskonteringsrente. Beløp og betalingstidspunkt for renter og avdrag i kontantstrømmene fremkommer av kontrakten, mens diskonteringsrenten må fastsettes basert på markedsdeltakernes forutsetninger.

For markedsdeltakerne vil fastrenteutlån i detaljmarkedet og fastrenteutlån i et simulert annenhåndsmarked anses som like produkter ettersom kontantstrømmene er identiske, risikoen er den samme og det vil være de samme aktørene i begge markeder. Ved at potensielle kjøpere av utlån også vil være tilbydere av utlån, vil det være de samme kravene til finansiering som ligger til grunn ved prising av nye utlån og ved verdsettelse av eksisterende utlån. Det kan være situasjoner hvor enkelte kostnader relatert til transaksjonen, for eksempel markedsføringstiltak, medfører at avkastningskravet til henholdsvis kjøper og utsteder av utlånene ikke vil være identisk. Etter Finanstilsynets vurdering kan imidlertid den fastsatte diskonteringsrenten ikke avvike vesentlig fra markedets observerbare utlånsrenter på nye utlån med tilsvarende løpetid og sikkerhet.

Etter IAS 39 AG 76 er den beste dokumentasjon på virkelig verdi av et finansielt instrument ved førstegangsinnregning vanligvis transaksjonsprisen. Hvis estimert diskonteringsrente er forskjellig fra egen og markedets utlånsrente, vil det oppstå såkalte dag 1-gevinster eller tap fordi virkelig verdi på etableringstidspunktet blir forskjellig fra transaksjonsverdien. Diskonteringsrenten som benyttes i en verdsettelsesmodell, må avstemmes mot observerbare utlånsrenter som markedsdeltakerne tilbyr. Hvis det er avvik, må det foretas en vurdering av hvorfor differansen oppstår, og det må eventuelt foretas nødvendige endringer i diskonteringsrenten.

3 Sikringsfondsavgiften for banker

Banker og kredittinstitusjoner som er medlem av Bankenes sikringsfond må betale en årlig avgift til Bankenes sikringsfond (sikringsfondsavgiften). I henhold til forskrift 6. mai 1997 nr. 429 om innbetaling av avgift til Bankenes sikringsfond beregnes sikringsfondsavgiften på bakgrunn av gjennomsnittet av samlede garanterte innskudd og beregningsgrunnlaget for kapitaldekning ved utløpet av tredje og fjerde kvartal i kalenderåret to år før innbetalingsåret, samt første og andre kvartal i kalenderåret før innbetalingsåret. Sikringsfondsavgiften ilegges 1. januar, men skal innbetales på et tidspunkt som fastsettes av fondets styre. Forskriften inneholder bestemmelser om betaling av avgift ved inntreden i ordningen, men har ingen regler om uttreden av ordningen.

IFRIC-tolkning 21 *Avgifter* omhandler regnskapsføring av forpliktelser til å betale en avgift. Sikringsfondsavgiften er et eksempel på en slik forpliktelse til å betale en avgift, og tolkningen definerer hva som er den forpliktende hendelsen til å betale avgiften. Den forpliktende hendelsen er den aktiviteten som utløser betaling av avgiften som definert i lovgivningen. Forpliktelsen til å betale avgift skal innregnes på det tidspunktet som den

forpliktende hendelsen skjer. IFRIC-tolkning 21 regulerer ikke regnskapsføring av motposten til forpliktelsen. Her vil øvrige standarder bestemme om det er en kostnad eller en eiendel.

En bank som er medlem av ordningen 1. januar, er forpliktet til å betale sikringsfondsavgift for hele året. Så lenge det ikke er noen bestemmelser om avkortning av avgiften dersom banken trer ut av ordningen i løpet av året, vil bankene måtte innregne hele forpliktelsen 1. januar. Motposten til forpliktelsen vil ikke kunne innregnes som en eiendel etter øvrige standarder. Det vises i denne forbindelse til Opinion fra den europeiske verdipapir- og markedstilsynsmyndigheten (ESMA) datert 25. september 2015.¹ Sikringsfondsavgiften må derfor kostnadsføres i sin helhet i første kvartal hvert år.

Finanstilsynet har sett at flere banker, også etter ikrafttredelsen av IFRIC-tolkning 21, har periodisert avgiften gjennom året. Finanstilsynet forventer at disse bankene endrer praksis senest fra og med første kvartal 2016.

4 Opplysningskrav knyttet til forutsetning om fortsatt drift

Det følger av IAS 1 *Presentasjon av finansregnskap* nr. 25 at ledelsen skal vurdere om forutsetningen for fortsatt drift er til stede ved utarbeidelse av finansregnskapet. Dersom ledelsen i sin vurdering er klar over forhold som kan skape vesentlig usikkerhet rundt evnen til fortsatt drift, skal det opplyses om disse usikkerhetene. Dette gjelder både ved avleggelsen av årsregnskapet og delårsregnskapet, jf. IAS 1.4.

IAS 1.26 gir en mer utfyllende beskrivelse av de vurderingene som ledelsen skal gjøre knyttet til om en fortsatt driftsforutsetning er passende eller ikke. Ledelsen skal blant annet ta hensyn til all tilgjengelig informasjon om fremtiden, og omfanget av analysene som må gjøres, vil være avhengig av selskapsspesifikke forhold som blant annet nåværende og forventet lønnsomhet og tilgang på kapital. I en situasjon der det er knyttet usikkerhet til fortsatt drift, forventes det at det har blitt gjort omfattende analyser av disse forholdene.

Det skal opplyses i noter om det skjønn ledelsen har utøvet i vurderingen av forutsetningen for fortsatt drift, jf. IAS 1.122 og agendaavgjørelsen fra IFRS' Interpretations Committee (IC) fra juli 2014.² Noteopplysningene må være selskapsspesifikke og detaljerte, slik at en bruker av regnskapet klart kan forstå de forutsetningene som antakelsen om fortsatt drift hviler på.

Fortsatt drift og likviditetsrisiko

Forutsetninger om fortsatt drift er nært knyttet til et foretaks likviditetsrisiko. Det følger av IFRS 7 *Finansielle instrumenter – opplysninger* nr. 39 a) og c) at et foretak skal gi en

¹ Se https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/2015/11/2015-1462_esma_opinion_on_accounting_for_deposit_guarantee_scheme.pdf

² <http://media.ifrs.org/2014/IFRIC/July/IFRIC-Update-July-2014.pdf>

forfallsanalyse av finansielle forpliktelser, og en beskrivelse av hvordan iboende likviditetsrisiko håndteres. I IFRS 7 B10A, B11 og B11C-F gis det ytterligere veiledning til hvilken informasjon som bør gis.

For et foretak der det er usikkerhet om fortsatt drift, vil det være av vesentlig betydning å få en oversikt over fremtidige forfall brutt ned i korte nok tidsperioder. Det må presiseres at intervallene som er gitt som eksempel i IFRS 7 B11 kun er eksempler, og at hensiktsmessige perioder må vurderes i hvert enkelt tilfelle. I de fleste tilfeller der det er usikkerhet om fortsatt drift, vil det være naturlig å dele opp perioden fra tre måneder til ett år og fra ett år til fem år i flere tidsintervaller enn hva som er gitt i eksemplet.

Finanstilsynet har kommentert likviditetsrisiko og opplysninger om lånevilkår i rundskriv 5/2011³ og i rundskriv 31/2011⁴. Se punkt 2.2.2 "Likviditetsrisiko" og 2.2.4 "Opplysninger om låneavtalevilkår" i rundskriv 5/2011, og punkt 7 "Likviditetsrisiko – håndtering av den iboende risikoen" i rundskriv 31/2011.

Informasjon i delårsrapporteringen

Et foretak skal i delårsrapporten sin inkludere en forklaring av hendelser og transaksjoner som er vesentlige for å forstå endringene i foretakets finansielle stilling og inntjening siden slutten av forrige årsrapporteringsperiode, jf. IAS 34 *Delårsrapportering* nr. 15. Ved betydelig usikkerhet om fortsatt drift, er det etter Finanstilsynets vurdering avgjørende at informasjonen i delårsregnskapene er presis og dekkende om disse forholdene.

Det er ikke tilstrekkelig at mer utfyllende informasjon eventuelt blir gitt i børsmeldinger eller presentasjonsmaterieill i forbindelse med fremleggelse av delårsrapportene.

5 Faktisk kontroll

Finanstilsynet har i rundskriv 5/2011 uttalt at faktisk kontroll ble oppfattet å være en del av kontrollbegrepet til IAS 27 *Konsernregnskap og separat finansregnskap*. Grunnet manglende veiledning fra IASB (International Accounting Standards Board) har det vært uklart hvordan dette skulle praktiseres.

Med IFRS 10 *Konsernregnskap* er det klart at faktisk kontroll er en del av kontrollbegrepet.

Et viktig element i vurderingen av om en investor har faktisk kontroll, er i hvilken grad investoren har makt over foretaket det har investert i. En investor har makt over et foretak når investor har eksisterende rettigheter som for øyeblikket gir denne mulighet til å styre relevante aktiviteter, det vil si de aktivitetene som i betydelig grad påvirker avkastningen fra foretaket som det er investert i. Dersom en investor med mindre enn et flertall av stemmerettene i praksis har mulighet til ensidig å styre de relevante aktivitetene, har

³ [http://www.finanstilsynet.no/no/Artikkelarkiv/Rundskriv/2011/1_kvartal/Enkelte-regnskapsmessige-forhold-basert-pa-regnskapskontrollen-2010-/-](http://www.finanstilsynet.no/no/Artikkelarkiv/Rundskriv/2011/1_kvartal/Enkelte-regnskapsmessige-forhold-basert-pa-regnskapskontrollen-2010-/)

⁴ http://www.finanstilsynet.no/no/Artikkelarkiv/Rundskriv/2011/4_kvartal/Enkelte-regnskapsmessige-forhold-basert-pa-regnskapskontrollen-2011/

investoren makt ifølge IFRS 10 B41. Standarden gir også veiledning til innholdet av maktbegrepet i IFRS 10 B42 – B46.

Dette innebærer at et foretak som har eierinteresser på 50 prosent eller mindre i et annet foretak, må gjøre en vurdering av den makten de besitter. Jo flere stemmeretter foretaket har, og jo mer spredt stemmerettene er blant de andre investorene, desto mer sannsynlig er det at foretaket har rettigheter som gir det mulighet til å styre de relevante aktivitetene. Etter å ha vurdert eksisterende rettigheter både isolert og relativt sett i forhold til andre investorer, kan det være klart at foretaket enten har makt, eller ikke har makt. Dersom dette ikke er klart, må ytterligere faktorer vurderes, jf. IFRS 10 B45. Bestemmelsen henviser til IFRS 10 B18 – B20, og fremhever at B18 skal tillegges størst vekt.

En vurdering av om det foreligger faktisk kontroll vil ofte være skjønnsmessig. Finanstilsynet presiserer at IFRS 12 *Opplysninger om interesser i andre foretak* nr. 7 a) krever at foretaket skal opplyse om hvilke vesentlige vurderinger og forutsetninger som ligger til grunn når foretaket skal avgjøre om det har kontroll over et annet foretak. Dette inkluderer de tilfellene der foretak har mindre enn 50 prosent eierinteresser, og som har konkludert med at de ikke har makt til å styre relevante aktiviteter, men hvor enkelte faktorer indikerer at foretaket har kontroll.

6 Balanseført verdi av en kontantgenererende enhet

En kontantgenererende enhets balanseførte verdi skal ifølge IAS 36 *Verdifall på eiendeler* nr. 75 beregnes på et grunnlag som stemmer overens med hvordan dens gjenvinnbare beløp er beregnet. IAS 36.77 presiserer at alle eiendeler som genererer, eller benyttes til å generere relevante inngående kontantstrømmer, tas med i den kontantgenererende enheten. Felleseiendeler er eiendeler som selv ikke genererer inngående kontantstrømmer og som er knyttet til flere kontantgenererende enheter. Alle felleseiendeler som er knyttet til aktuelle kontantgenererende enheter, skal tildeles enhetene, jf. IAS 36.102.

En immateriell eiendel som ikke selv genererer inngående kontantstrømmer, må derfor grupperes sammen med andre eiendeler i en kontantgenererende enhet. Alle relevante eiendeler som er med på å generere de inngående kontantstrømmene, skal grupperes til kontantgenererende enheter. Dette kan inkludere driftsmidler og arbeidskapital i tillegg til immaterielle eiendeler.

7 Avviklet virksomhet og konserninterne transaksjoner

Finanstilsynet har vurdert hvordan avviklet virksomhet skal presenteres i konsernregnskapet når det er betydelige konserninterne transaksjoner mellom avviklet og videreført virksomhet.

Konsernregnskapet skal presentere alle enheter som inngår i konsernet som en enkeltstående økonomisk enhet. Virksomhet i en enhet som er avviklet, er en del av konsernet frem til avhendingstidspunktet. Transaksjoner mellom videreført og avviklet virksomhet skal derfor elimineres helt frem til dette tidspunktet, jf. IFRS 10 B86.

Resultater fra avviklet virksomhet skal presenteres separat fra videreført virksomhet, jf. IFRS 5 *Anleggsmidler holdt for salg og avviklet virksomhet* nr. 1b). Det følger av IFRS 5.30 at foretaket skal presentere og utgi informasjon som setter brukerne av finansregnskapet i stand til å vurdere de finansielle virkningene av avviklet virksomhet. Finansregnskapet må dessuten gi en dekkende fremstilling av den finansielle inntjeningen i samsvar med IAS 1.15. Dette innebærer at det må presenteres informasjon som er relevant, pålitelig, sammenlignbar og forståelig, jf. IAS 1.17b).

IFRS gir ingen spesifikke retningslinjer for presentasjon av transaksjoner mellom videreført og avviklet virksomhet. Det eksisterer derfor ulike syn på hvordan dette kan og bør gjøres, og praksis er også uensartet.

Finanstilsynets vurdering er at flere ulike tilnærminger kan aksepteres innenfor IFRS. Det avgjørende er at elimineringsprosedyrer foretas i samsvar med reglene om konsolidering, men på en slik måte at regnskapet ivaretar de generelle hensynene i IAS 1 og setter brukeren i stand til å vurdere de finansielle virkningene av avviklet virksomhet. Valg av presentasjonsform og opplysninger må etter Finanstilsynets oppfatning ta utgangspunkt i konsernets spesifikke situasjon. Behov for tilleggsopplysninger vil variere. Problemstillingen er særlig aktuell for varesalg mellom de to virksomhetene i konsernet, som konsernet har videresolgt i perioden.

Finanstilsynet har i en enkeltsak gitt uttrykk for at en presentasjon hvor inntekten fra internt varesalg ble eliminert fra avviklet virksomhet, og varekostnaden ble eliminert fra videreført virksomhet, ikke er i henhold til IFRS. Resultatet fra avviklet virksomhet ble i det konkrete tilfellet undervurdert, og resultatet fra videreført virksomhet ble overvurdert. Resultatregnskapet for konsernet ga dermed ikke et riktig bilde av den faktiske inntjeningen, verken for videreført eller for avviklet virksomhet.

IFRS IC har vurdert et tilsvarende eksempel og har i *IFRIC Update* fra september 2015 informert om sin foreløpige agendaavgjørelse.⁵ IFRS IC sier at konserninterne transaksjoner må elimineres, og at dette skal forstås slik at et foretak i konsernregnskapet må eliminere konserninternt salg mot selgende part og konserninterne kjøp mot kjøpende part. Komiteens foreløpige avgjørelse legger opp til at formålsbestemmelsen i IFRS 5.30 kan oppfylles gjennom tilleggsopplysninger i notene.

Uten ytterligere justeringer fører eliminering i tråd med IFRS ICs beslutning til en overvurdering av resultatet fra den kjøpende enheten og en undervurdering av resultatet fra den selgende enheten i konsernet. Finanstilsynet er enig i at konserninterne transaksjoner må elimineres, slik at konsernregnskapet kun presenterer transaksjoner med omverdenen. Finanstilsynet mener likevel at kostnadene i konsernet må allokere til den enheten hvor inntektene genereres og presenteres. I den konkrete saken som Finanstilsynet behandlet, var dette den videreførte virksomheten.

⁵ <http://media.ifrs.org/2015/IFRIC/September/IFRIC-Update-September-2015-updated.pdf>

Dersom den foreløpige agendaavgjørelsen blir stående uendret, vil Finanstilsynet ta dette til etterretning og vil for fremtiden ikke kreve retting når resultatregnskapet er presentert slik IFRS IC gir uttrykk for. Etter Finanstilsynets vurdering er det likevel andre måter å presentere på som gir bedre regnskapsinformasjon og som vil kunne være i samsvar med IFRS.

8 Tematilsyn for oppdrettsforetak

Høsten 2014 initierte Finanstilsynet et tematilsyn for å kartlegge enkelte sider ved den finansielle rapporteringen til de børsnoterte oppdrettsforetakene. Funnene ble i november 2015 publisert i en egen rapport på Finanstilsynets nettsted.⁶ Foretakenes praksis for verdsettelse av biologiske eiendeler til virkelig verdi viste seg å være uensartet både når det gjelder modeller og forutsetninger.

I modellene for verdsettelse av biologiske eiendeler benyttes en rekke ikke-observerbare inndata, og i hierarkiet for virkelig verdi i IFRS 13, faller derfor verdsettelsen under nivå 3. Til tross for at det for flere av de aktuelle markedene for oppdrettslaks finnes offentlig tilgjengelige markedsdata, både i form av spot- og forward-priser, avdekket kartleggingen betydelige forskjeller i anvendte priser. Dette skyldtes at foretakene i stedet hadde benyttet egne interne, ikke-observerbare priser.

Uansett verdsettelsesmetode og nivå i verdsettelseshierarkiet, er det et generelt prinsipp at det ved måling til virkelig verdi skal gjøres mest mulig bruk av relevante observerbare inndata og minst mulig bruk av ikke-observerbare inndata, slik som foretakets egne prisforventninger (Jf. IFRS 13.67).

9 Prioriterte områder i kontrollen av årsregnskapet for 2015

Finanstilsynet viser til Public Statement fra ESMA med "European common enforcement priorities for 2015 financial statements".⁷ Her beskrives områder som ESMA mener noterte foretak bør være spesielt oppmerksomme på når de avlegger årsregnskapet for 2015.

De prioriterte områdene er:

1. Betydningen av tilstanden i finansmarkedene for finansiell rapportering. ESMA oppfordrer noterte foretak til å ha spesiell oppmerksomhet på den nåværende rentesituasjonen og eksponering for landrisiko, valutarisiko og prisrisiko for råvarer.

⁶ http://www.finanstilsynet.no/no/Artikkelarkiv/Aktuelt/2015/4_kvartal/Rapport-fra-tematilsyn--oppdrettsforetak/

⁷ Se https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/2015/11/2015-1608_esma_public_statement_-_ecep_2015.pdf

2. Oppstilling over kontantstrømmer (kontantstrømoppstillingen) og tilhørende noter.
Noterte foretak må sørge for at oppstillingen og tilhørende noter er konsistente med de andre primære regnskapsoppstillingene.
3. Måling av virkelig verdi og tilhørende noter.
ESMA er av den oppfatning at det er betydelig rom for forbedring knyttet til verdsettelse av ikke-finansielle eiendeler og forpliktelser, samt tilhørende noteopplysninger.

Finanstilsynet vil, som i tidligere år, ha oppmerksomhet på disse områdene i kontrollen med årsregnskapene for 2015.

Anne Merethe Bellamy
direktør for markedstilsyn

Tine Svae
fung. seksjonssjef

Kontaktpersoner:

Fung. seksjonssjef Tine Svae, tlf. 22 93 97 84,
e-post: tine.svae@finanstilsynet.no
Seniorrådgiver Unni Persson Moseby, tlf. 22 93 97 22,
e-post: unni.persson.moseby@finanstilsynet.no

FINANSTILSYNET

Postboks 1187 Sentrum

0107 Oslo

POST@FINANSTILSYNET.NO

WWW.FINANSTILSYNET.NO